

Kitap Tanıtımı / Book Review

Orlando Figes, *A People's Tragedy: A History of the Russian Revolution (1891-1924)*, Jonathan Cape, London, 1996 (First Ed.). 895 s. ISBN: 0670859168

Emre TEĞİN*

1917 Ekim Devrimi ile iktidara gelen Bolşevikler'in kurduğu SSCB (1922-1991), tarih sahnesinde kaldıkları kısa süreç içerisinde insanlığın zaman çizgisinde önemli izler bırakmış, SSCB döneminde yaşanan gelişmeler ve yıkılması ile doğan sonuçlar, ardında etkilerini bugün dahi takip edebildiğimiz ayak izleri meydana getirmiştir. Bu bakımdan SSCB dönemi, birçok akademisyen ve araştırmacı tarafından çokça ele alınan, yapılan çalışmaların belli havuzlarda toplanması için enstitülerinin kurulduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetoloji kapsamında özellikle Stalin dönemi siyasî, sosyal ve ekonomik gelişmeler öne çıkarılmakla birlikte, bu dönemin en tartışmalı alanlarından olan 'Repressiya', 'Kızıl Kırgın' veya 'Büyük Terör' dönemi olarak adlandırılan süreç üzerine yapılan çalışmalar ancak SSCB'nin dağılması ve arşiv erişiminin kısmî de olsa açılmasıyla gerçekleştirilebilmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki; sovyetoloji alanında yapılan çalışmaların büyük kısmı 'Soğuk Savaş' döneminde gerçekleştirilmiş ve Soğuk Savaş'ın popülist yazımından ayrılan E. H. Carr gibi nesnel yaklaşımlı baş yapıtlar¹ dışında alanla ilgili propaganda amacı güden bolca çalışma yer almaktadır.

---

* Arş. Gör., Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, emretegin@comu.edu.tr. (Makale gönderim tarihi: 19.04.2019; Makale kabul tarihi: 07.07.2019)

¹ Carr, E.H., *Bolşevik Devrimi*, Cilt:1, Çev: Orhan Suda, İstanbul 1989; Carr, E. H., *Bolşevik Devrimi*, Cilt:2, Çev: Orhan Suda, İstanbul 1998; Carr, E.H., *Bolşevik Devrimi*, Cilt:3, Çev: Tuncay Birkan, İstanbul 2004.

Türkiye’de sovyetoloji çalışmaları dünya akademiyasına kıyasla daha geç başlamış, NATO’ya giriş süreci ve ‘Soğuk Savaş’ etkisinden çok fazla kurtulamamıştır. Türk Dünyası’nı derinden etkilemiş Büyük Terör sürecinin yarattığı sosyolojik, ekonomik ve kültürel etkiler atlanarak, konu dar kalıplara dökülmeye çalışılmış, çoğu zamanda Bolşevik Devrimi’nin karakteri ve hinterlandı içerisindeki etkileri irdelenmeden ele alınmaya çalışılmıştır. Ülkemizde Büyük Terör dönemi çalışmaları ile tanınan ve halen London Üniversitesi, Birbeck Koleji’nde Tarih profesörü olan Orlando Figes, “Karanlıkta Fısıldaşanlar, Stalin Rusya’sında Özel Yaşam” ve “Haberini Alayım, Yeter-Gerçek Bir Gulag Aşk Hikayesi” eserleriyle, bu döneme özel yaşamlar üzerinden ışık tutmaya çalışmakta ve ülkemizde bu eserleriyle öne çıkmaktadır. Ancak bunlar dışında Figes’in, Büyük terörün ilk tatbikini gözlemleyebildiğimiz devrim sürecini kaleme aldığı ve henüz Türkçe çevirisi olmayan “A People's Tragedy: A History of the Russian Revolution” adlı ödüllü eseri oldukça göz ardı edilmiştir. Figes bu eserinde yalnızca özel ve bireysel yaşantı üzerinden geneli açıklamaya değil, Rus toplumunun siyasî idrakını da ele alarak Çarlık-SSCB bağlantısını kurmaya, Büyük Terör’ün iki aktörü SSCB yöneticileri ve Sovyet Cumhuriyetleri’nde yaşayan toplumların beklentilerine de eğilerek bizlere aslında Büyük Terör’ün bir dizi siyasî-sosyal ilişkiler ağı üzerinden gerçekleşen tarihsel bir süreç olduğunu aktarmaya çalışmıştır.

Orlando Figes, “A People's Tragedy: A History of the Russian Revolution” adlı eserinde 1917 Rus Devrimi’ni mümkün kılan tarihsel bileşenlerini zengin ve ayrıntılı bir analizle bizlere aktarmaya çalışmaktadır. Yazar birçok temel soruyu gündeme getirerek birincil kaynaklara dayanan bir arka plan oluşturmaya gayret etmektedir. Eserde yanıtları aranan sorular şöyledir: *Rus Devrimi nasıl gerçekleşti? Devrimci hareketin Çarlık Rusyası’nda kök salmasını hangi etkenler sağladı? Devrim, kendi kökenlerini tek bir kişiye kadar ya da olaya kadar takip edebildi mi? Devrim önlenebilir miydi? Son olarak, belki de en önemlisi, Rus Devrimi’nin en kalıcı etkisi ve mirası ne oldu?*

Figes eserinde çerçeve olarak Çarlık Rusyası'nın son büyük krizi olarak gördüğü 1891 kıtlığından Lenin'in ölümüne kadar geçen süreci son derece detaylı analizlerle ele almaktadır. Yazarın kendi ifadesiyle bu kitap, "tek ciltte tüm devrim döneminin kapsamlı bir denemesidir".

Figes diğer çalışmalarında da olduğu gibi bu eserinde de 'Aşağıdan Yukarıya' (veya özelden genele) analiz yöntemi kullanılmaktadır. Devrimi tecrübe etmiş kişilerin bireysel öykülerinden yola çıkan Figes, devrimin bütünselliğine vurgu yapmakta ve insanlık tarihi boyunca birçok kitle hareketi olduğu gibi Rus Devrimi'nin elit güdümlü bir olay olmadığını aksine sıradan bireylerin Çarlık Rusyası'nın sosyal, politik ve ekonomik temellerini söküp sistematik olarak parçaladığı bir devrim olarak bizlere yansıtmaktadır. Figes, Rus devrimcilerinin bunun oldukça farkında olduğunu ve iktidar gücünün "sayılardan" yani çoğunluktan geldiğini kavramalarından dolayı büyük Rus nüfusuna yöneldiklerini, radikal muhalefetin desteklendiğini ve anarşiyi teşvik ederek imparatorluk egemenliğine ve II. Nikolay rejimine zarar verme aparatı olarak kullandıklarını düşünmektedir. Çarlık hükümetine karşı olan pek çok kişi gibi Figes de devrimin geleneksel Rus toplumunun II. Nikolay'a karşı hızlı başkaldırısını, yönetici hatalarına bağlanmakta ve merkezî hükümetin zayıflığından beslendiğini vurgulamaktadır. Bu yüzden milyonlarca insan Bolşevik düzene doğru yürüdüğünde Nikolay'ın oluşan halk cephesine karşı direnememesini olağan karşılarken, devrim sonrası gelişmelerin de toplum açısından olumlu sonuçlar ve değişimlere yol açmadığını bizlere açıklamaya çalışmaktadır.

Yazar kitabın ilk bölümünde 1905'e kadar ki dönemde Rus Devlet yapısını ve toplumunu incelemekte, batıya kıyasla Rus kültürel geri kalmışlığını ve Rusya'yı liberal çizgi üzerinde biçimlendirme çabalarının toplum üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkiler üzerinde durmaktadır.

Kitabın ilk bölümü takip eden üç bölümünde 1905 devrimi, Stolipin rejimi, дума sistemi, 1891 kıtlığı sonrası artan ve I. Dünya Savaşı yıllarında büyüyen devrimci hareket aktarılmaktadır. Figes, 1891'de ilk defa otokrasinin kıtlıkla sivil toplumun yardımı olmaksızın baş

edemeyeceğinin ayyuka çıktığını ve bu durumu yönetici yetersizliklerinin itirafı olarak görmektedir. Ancak kriz bulutu aralandığında çarlık rejiminin sivil toplumun özverisini görmezden gelerek, talepler karşısında uzlaşmaz bir politika takip ettiğine işaret etmektedir. Bu bakımdan rejimin ve yöneticilerin değişimi toplum bir yana askerî liderler tarafından bile hoşgörülle karşılanmıştır ki, Figes bu hususta özellikle reformlar açısından kısa bir Stolipin-Gorbaçov karşılaştırmasına girerek okuyucuyu ikna etme çabasıdadır.

Üçüncü bölümün büyük kısmında 1917 Şubat'ında devletin sorumluluğunu üstlenen liberallerin ve sovyet idaresi aracılığıyla gerçek otorite sahibi olan ılımlı sosyalistlerin tıpkı Çar yönetiminde olduğu gibi ideolojik deli gömleğini giyme tuzağına düştüğünü vurgulamaktadır. Bu ideolojik takıntılara karşı devrim korkusu, devrimde bir burjuva iktidarı safhası yaşanması gerektiğine dair dogmatik ısrar, Nisan krizleri ve Temmuz olaylarına yol açarak kendi iktidarlarının sonunu hazırlamıştır. Burada Figes, devrimin demokratik ve sosyalist bir şekilde çözme şansının kaçırıldığını ısrarla vurgular. Figes ılımlı sosyalistlerin Nisan Tezleri ile birlikte asıl çözülmesi gereken kutuplaşmaları; iç savaştan kaçınan tavırları ve ani toprak paylaşımı, barış yanlısı olmaları gibi radikal tercihlerle silahlı mücadele olmaksızın iktidarı tek başlarına ele geçirmekle öne çıktıklarını belirtmektedir.

1905 Devrimi Çarlık rejimine fazla zaman kazandıramamıştır. Zira II. Nikolay o dönemde elinde en yetenekli isim olan Stolipin'in çabalarını devamlı surette sabote etmiştir. Figes'e göre 1905 sonrası yapılan reformlar bile sosyal durumu dengelemeye yetmemiş ve Rusya 1912 sonrasında 'yeni ve potansiyel olarak daha şiddetli bir devrimin eşiği'ne gelmiştir. 1914 Savaşı böylesi bir devrimi öteleyeceği yerde, hızlanmasına yol açmıştır. Çarlık Rusyası'nın gelişen liberal kapitalizme giden yolda olduğu ve sadece savaşla yönlendirildiği görüşü Figes'e göre bir fanteziden ibarettir ve 1991 sonrası Çarlık kurumlarının idealize edilmesinin, ki buna Ortodoks Kilisesi de dahildir, bundan kaynaklandığını belirtmektedir. Figes, İç Savaş döneminde Beyaz Ordu'nun liderlerinden hiçbirinin, kendi saflarında bulunan çoğu kişinin

aksine, monarşizmi benimsemediğini ve bunu yapmalarının politik olarak intihar demek olduğunu bildiklerini söylemektedir.

Akademik dilinin yanı sıra Figes'in bu başarılı eserinin belki de en önemli anlatım aracı beş önemli birey ve kariyer seçmesinden, anlatımının sonuna kadar da bu bireylerin deneyimlerine sadık kalmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar; 1917 Şubat Devrimi'nin ilk başbakanı liberal soylusu Prince Lvov, vatansever duygularla Kızıl Ordu'ya katılan ve çarın en önemli komutanlarından olan General Brusilov, Bolşevik çekirdek kadrosundan biri olan Tulalı bir köylü; Dmitri Oskin, devrimci yazar Maksim Gorki ve Moskova'dan çok uzak olmayan bir köyden olan Tolstoyan aktivist Sergey Semenov'dur. Bu kişilerin anlatımları aynı zamanda Lenin, Troçki ve Aleksandra Kollontay'ın yaşantılarıyla eserine harmanlanarak bizlere sunulmaktadır. Bu açıdan Figes'in eseri, Simon Schama'nın 'Citizens' eserine kıyasla bireysel deneyimler ile birlikte tarihsel analizler yönüyle de öne çıkan bir eserdir.

Figes'in tezi sonuçlarıyla birlikte hem iyi yazılmış hem de zorlayıcı bir kitaptır. Kitabın kalıcı yönlerinden biri onun uzunluğudur. Birincil kaynaklar kullanılması üzerine duyulan güvenle hazırlanan eser geniş bilgilerle birleştirilerek Rus Devrimi hakkında kalıcı bir eser haline gelmiştir. Yazar konuyu tüm ayrıntılarıyla ele alarak Rus devrimine dair analizinde açıkta bir taş bırakmayarak konunun duvarlarını sıkı bir şekilde örmektedir. Ayrıntılara gösterdiği özenden ve kitapta Rus devrimi odaklı tasvir yeteneği sayesinde geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir.

Sonuç olarak Soğuk Savaş dönemi çoğu zaman Sovyet yönetimini toplum için trajedi olarak gösteren eserlerin aksine Figes son çıkarımında vurguladığı üzere Rus devriminin insanlar için bir trajedi olduğunu değil, öne çıkardığı beş hikâye ile birlikte toplumun trajedinin aslında baş kahramanı olduğunu vurgulamak istemiştir.

Birçok ödüle ve ödül adaylığına ortak olan eser hakkında dünyanın birçok bölgesinde değerlendirme ve tanıtım yazıları da yayınlanmıştır. Andrew Solomon, The Guardian'da; *"Nobody could fail to be impressed*

by Orlando Figes' *A People's Tragedy: the Russian Revolution 1891-1924* (Jonathan Cape) - but 924 weighty pages don't necessarily add up to a good book"² ifadelerini kullanırken, James D. White Europe-Asia Studies'de "*Orlando Figes's History of the Russian Revolution , A People's Tragedy, is a remarkable book*"³ ifadelerine yer vermiştir.

Yazarın Kısa Biyografisi

Orlando Figes (d. 1959, Londra) Londra Üniversitesi, Birbeck Koleji'nde tarih profesörü. Cambridge Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bitiren Figes, aynı üniversitede tarih dersleri verdi. "A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891-1924" isimli eseriyle 1997 yılında Wolfson Tarih Ödülü'nü, WH Smith Edebiyat Ödülü'nü, Longman'ın Günümüzde Tarih Yılın Kitabı Ödülü'nü, NCR Kitap Ödülü'nü ve Los Angeles Times Kitap Ödülü'nü kazandı. "Nataşa'nın Dansı: Rusya'nın Kültürel Tarihi", Samuel Johnson ve Duff Cooper ödüllere aday oldu.

Türkiye'deki Yayınları

- Haberini Alayım, Yeter - Gerçek Bir Gulag Aşk Hikâyesi
- Karanlıkta Fısıldaşanlar, Stalin Rusya'sında Özel Yaşam
- Kırım - Son Haçlı Seferi
- Nataşa'nın Dansı - Rusya'nın Kültürel Tarihi

Yazarın Diğer Kitapları

- Interpreting the Russian Revolution: The Language and Symbols of 1917
- Peasant Russia, Civil War: The Volga Countryside in Revolution, 1917-21

---

²<https://www.theguardian.com/theobserver/1996/oct/06/featuresreview.review>

³ https://www.jstor.org/stable/154088?seq=1#page_scan_tab_contents

